

- BOSSENBROEK, P., G. HANEKAMP, A.J.W. LENDERS en A.H.P. STUMPEL, 1982. Een actieplan tot behoud en herstel van de Zuid-Limburgse amfibieën. Rapport Overleggroep Poelenbeheer, Staatsbosbeheer, Roermond. 20 p.
- DUIJGHUISEN, T., B. HEUKESHOVEN, P. VAN OER MEYDEN en T. RAATELAND, 1976. Een inventarisatie van de amfibieënfauna van Zuid-Limburg, met de nadruk op de ecologie van de Vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) en de Geelbuikpad (*Bombina variegata*). Rapport Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Amsterdam; Afdeling Dieroecologie, Nijmegen; Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum. 142 p.
- FELDMANN, R., 1971. Verbreitung und Ökologie der Gelbbauchunke, *Bombina v. variegata* (L., 1758), im westfälischen Raum. *Natur und Heimat* 31 (1) : 10-17.
- FELDMANN, R., 1980. Arthenhilfsprogramme für Moorfrosch und Gelbbauchunke. *Mitteilungen der Landesantalt für Ökologie, Landschaftsentwicklung und Forstplanung Nordrhein-Westfalen* 5(4) : 108-110.
- FELDMANN, R. en M. SELL, 1981. Gelbbauchunke - *Bombina v. variegata* (Linnaeus 1758). Abhandlungen aus dem Landesmuseum für Naturkunde zu Münster in Westfalen 43(4) : 71-74.
- GEIGER, A. en M. NIEKISCH, 1983. Die Lurche und Kriechtiere im nördlichen Rheinland - Vorläufiger Verbreitungsatlas -. Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Neuss. 168 p.
- HOOGSTRATEN, F. VAN, 1983. Vermoedens omtrent de oecologie van de Geelbuikvuurpad. In A. BROEN et al. (red.): *Verspreiding van de herpetofauna in Limburg 1981*, p. 65-67. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.
- KAPFBERGER, D., 1981. Zur Populationsdynamik der Gelbbauchunke (*Bombina variegata* variegata L. 1758). *Ber. Naturwiss. Ges. Bayreuth* 17 : 39-45.
- LEMMEL, G., 1977. Die Lurche und Kriechtiere Niedersachsens. *Naturschutz und Landschaftspflege in Niedersachsen*, Heft 5, 76 p.
- MÜLLER, P., 1976. Arealveränderungen von Amphibien und Reptilien in der Bundesrepublik Deutschland. *Schriftenreihe für Vegetationskunde* 10 : 269-293.
- NIEUWENHOVEN-SUNIER, L. VAN, P.J.H. VAN BREE en S. DAAN, 1965. Notities over de Geelbuikpad *Bombina variegata* (Linnaeus, 1758) in Nederland. *Natuurhistorisch Maandblad* 54(1) : 7-14.
- OVERSTRAETEN, F. VAN en P. DE FONSECA, 1982. Distribution and habitats of amphibians in the Voerstreek (Province of Limburg, Belgium). *Biol. Jb. Dodonaea* 50 : 104-123.
- PARENT, G.H., 1979. Atlas provisoire commenté de l'herpétofaune de la Belgique et du Grand-Duché de Luxembourg. *Les Naturalistes Belges* 60(9/10) : 251-333.
- ROGNER, M., 1983. Zur Situation der Gelbbauchunke (*Bombina variegata*) im Rheinland. *Rheinische Heimatpflege* N.F. 20(3) : 184-189.
- RIJKSINSTITUUT VOOR NATUURBEHEER, 1983. *Natuurbeheer in Nederland; Dieren*. Pudoc, Wageningen. 423 p.
- SMIT, R.C.J., 1981. Verspreiding en biotopen van amfibieën in Zuid-Limburg e.o.; de situatie in 1980. Rapport Instituut voor Taxonomische Zoölogie, Amsterdam; Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum. 92 p.

De verspreiding van de Egel (*Erinaceus europaeus* L.) in Limburg

W. van der Coelen, Mockeborg 44, Maastricht

B. Knols, Proost Falcostraat 5, Meerssen

W. Vergoossen, Brugweg 20, Echt

De Zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap - opgericht in 1980 - heeft als een van haar belangrijkste doelstellingen: het inventariseren van de zoogdieren in onze provincie. Het resultaat hiervan is te vinden in ons waarnemingsarchief dat nu al ruim zeseneenhalf duizend ingevulde kaarten telt. Daarmee zijn we er echter nog lang niet. Van sommige soorten, zoals de Egel, kunnen we op basis hiervan een redelijk goed verspreidingsgebied geven, maar van andere, zelfs algemene zoals de Huismuis, weten we nog praktisch niets. Vandaar dat we nogmaals nadrukkelijk Uw aandacht willen vragen en om Uw medewerking verzoeken. Zelfs zonder gedegen kennis van de inheemse zoogdieren is het namelijk mogelijk een bijdrage te leveren. Egels, Mollen en Konijnen kan per slot van rekening iedereen inventariseren. Om te laten zien wat op dat gebied te bereiken is, wordt in het navolgende de verspreiding van de Egel besproken. Leg er voor de aardigheid een eerder geplaatst artikel in het Natuurhistorisch Maandblad, waarin verwerkt de gegevens uit 1980 en 1981, eens naast, (KNOLS, 1982).

De periode vóór 1980

In 1971 verscheen in Lutra een overzicht van de verspreiding van de Nederlandse zoogdieren (VAN WIJNGAAR-

DEN et al, 1971. Gebaseerde op gegevens uit de periode 1946-1970, vermeldde dit werk 25 Limburgse gemeenten waarin de Egel (fig. 1) was vastgesteld. Ons archief bevat hierop aanvullingen uit de gemeenten Venray, Grubbenvorst, Venlo, Meerssen,

Valkenburg, Wittem, Eijsden en Sint Geertruid. Zonder enige twijfel zullen vele lezers echter nog meer aanvullingen kunnen geven uit de hele periode vóór 1980.

De periode 1980 tot 1984

KNOLS (1982) geeft in zijn artikel een verspreidingskaart over de jaren 1980 en 1981 gebaseerd op 42 waargenomen dieren. Sindsdien, mogelijk door de oproep tot medewerking aan het einde van zijn verhaal, zijn vele waarnemingen binnengekomen (tabel I).

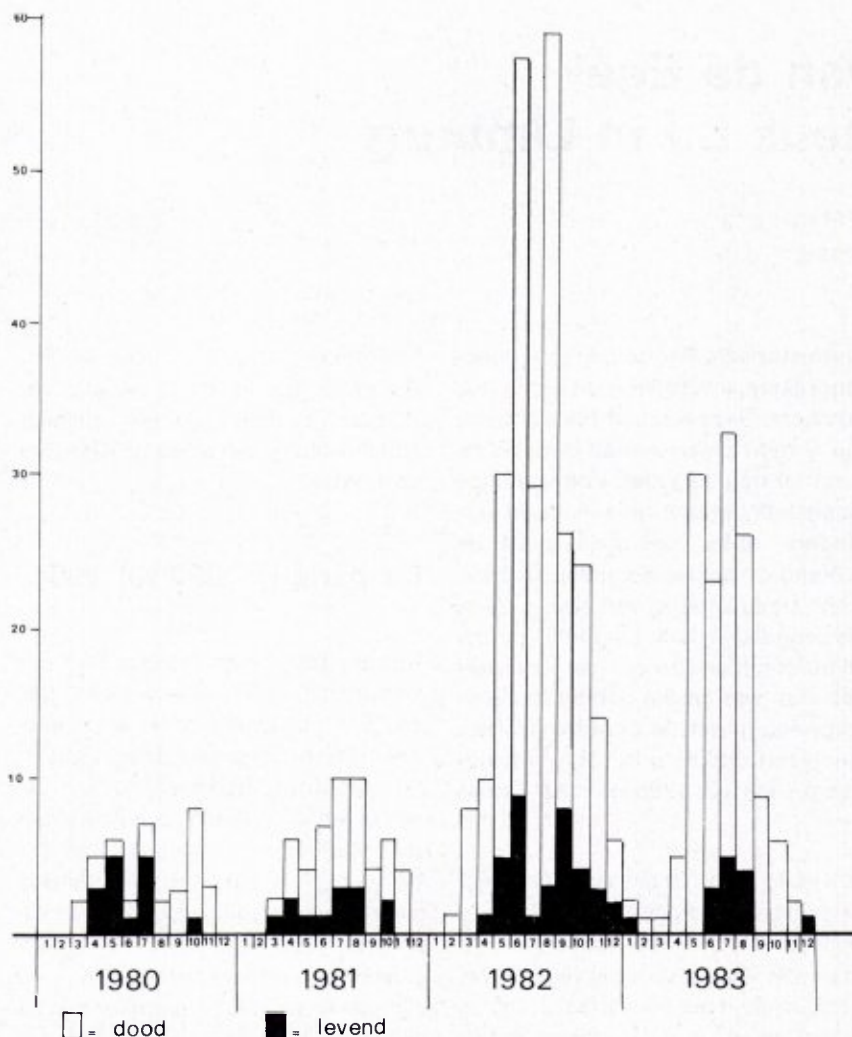
De heer P.H.C. Lina was zo vriendelijk om zijn waarnemingen gedaan in de periode 1980-1982 in 35 uurhokken aan ons archief door te sturen. Aangezien datum en plaats ontbraken zijn ze niet verwerkt in tabel I, doch uiteraard wel in het totaaloverzicht (figuur 2). Uit

Figuur 1. Egels zijn soms bepaald niet schuw.

Figuur 2. Verspreiding van de Egel (*Erinaceus europaeus* L.) in Limburg vanaf 1980-1984.

Figuur 3. Aantal waargenomen Egels (*Erinaceus europaeus* L.) per maand in de periode 1980-1984.

de tabel blijkt een sterke toename van het aantal binnengekomen waarnemingen. Het percentage dood gevonden dieren stijgt van 61% in 1980 naar 90% in 1983. Dit percentage dode dieren blijft zelfs hoog tijdens de wintermaanden, terwijl men dan toch zou verwachten dat alle waarnemingen betrekking zouden hebben op dieren in winterslaap. Uit de schaarse waarnemingen uit de maanden december 1982 en januari 1983 blijkt dat percentage 63% te zijn. Deze winter was wel erg zacht.

Wanneer wij het aantal waargenomen Egels per maand in een grafiek uitzetten, zien we uiteraard een duidelijke piek tijdens de zomermaanden (figuur 3). Hele families lopen dan het gevaar hun einde te vinden op een verkeersweg. Als voorbeeld kan dienen de A-2 ter hoogte van vliegveld Zuid-Limburg (kilometerhokken 62-11-12 en 60-51-43, 52 en 53). In 1982 vonden hier minimaal 15 Egels de dood (maart 1, mei 2, juni 5, augustus 5 en oktober 2). In 1983 bleef dit aantal, voorzover we nu weten, beperkt tot 4 (mei 2 en augustus). Hoelang houdt zo'n diersoort dit vol?

Tenslotte geeft figuur 2 een goed beeld over de verspreiding van de Egel in Limburg sedert 1980, gebaseerd op de overal in ons land toegepaste uurhokkenindeling. Het zal duidelijk zijn dat deze diersoort overal in

de provincie voorkomt en dat de witte stippen te wijten zijn aan het ontbreken van waarnemingen ter plaatse. Wij willen nogmaals een ieder oproepen waarnemingen van zoogdieren, of het nu gaat over de zeldzame Otter of de algemene Huismuis, aan het archief door te sturen. Het adres is Moekeborg 44 6228 CR Maastricht. De brievenbus is 26 bij 4 cm zodat U een behoorlijk aantal ingevulde waarnemingskaarten tegelijk kunt versturen. Mocht U moeite hebben met het uurhokkensysteem, dan raden wij U aan het artikel van DE GRAAF (1979) te lezen (desnoods vraagt U een copie aan de administrateur van het Genootschap). Zijn er desondanks mensen, die waarnemingen willen doorgeven zonder rekening te kunnen houden met het uurhokkensysteem dan kan dit door gebruik te maken van vaste

Tabel 1. Aantal waargenomen dode en levende Egels uit de periode 1980-1984.

jaar	totaal	dood	levend	% dood	% levend
1980	38	23	15	61	39
1981	53	40	13	75	25
1982	263	227	36	86	14
1983	140	126	14	90	10
totaal	494	416	78	84	16

punten in het landschap (denk aan kerken, molens, de groen-witte paaltjes langs de verkeerswegen onder vermelding van naam autoweg en kilometernummer van het paaltje).

Tuin te Kerkrade voor het opsturen van zoveel waarnemingskaarten.

Dankwoord

Wij willen alle waarnemers bedanken voor het doen toekomen van de ingevulde waarnemingskaarten. Met name willen we bedanken de heren P.H.C. Lina, H. Vergoossen, Ph. Bossenbroek en de medewerkers van de Stichting Botanische

Literatuur

- GRAAF, D. TH DE 1979. Over het gebruik van uur- en kilometerhokken. *Natuurhist. Maandbl.* 68(5): 77-79.
- KNOLS, B., 1982. Voorlopige verspreiding van de Egel (*Erinaceus europaeus* L.). *Natuurhist. Maandbl.* 71(5): 102-103.
- WIJNGAARON, A. VAN, V. VAN LAAR en M.D.M. TROMMEL, 1971. De verspreiding van de Nederlandse Zoogdieren. *Lutra*, 13: 1-41, kaart 1-64.

Boekbesprekingen

Op zoek naar de oertijd

L.B. Halstead. Ede, Zomer & Keuning, 1983. 208 blz., afbn., lit. opg., reg. Prijs: f 49,90.

De titels van de zes hoofdstukken laten zien, dat de schrijver - een bekend paleontoloog - veel moeite heeft gedaan om de ivoren toren van de wetenschap open te breken: Stenen kunnen ons iets leren; Hoe leren we verstaan wat fossielen vertellen?; Op jacht naar fossielen; Speuren naar de oorsprong en de evolutie van het leven; Wat is er bekend van de fossiele mens? De ontwikkeling van de aarde.

Elk hoofdstuk is onderverdeeld in kleinere eenheden van twee tot vier rijk geïllustreerde pagina's, waarbinnen in een notedop een select en afgerond onderwerp uit de geologie of paleontologie ter sprake komt. Wanneer men van al die onderwerpen kennis genomen heeft, dan ontstaan als het ware vanzelf een veelomvattend beeld van de geschiedenis van de aarde en haar levensvormen. Hoewel niet alle onderwerpen dezelfde hoge kwaliteit laten zien ("De eerste gewervelde dieren" vormt zo'n uitzondering; door een teveel aan details komt het verhaal niet goed uit de verf) vind ik het een knap geschreven boek, dat de geïnteresseerde op zeer boeiende en directe wijze in contact brengt met allerlei historische en recente ontwikkelingen op deze vakgebieden, zonder dat hij zich "beleerd" voelt. De eerlijkheid gebiedt hier te vermelden, dat enige voorkennis hierbij wel gewenst is, dit in tegenspraak met wat de uitgever meent.

De auteur laat weinig ruimte om aan zijn omvangrijke en geïntegreerde kennis te twifelen. Het verbaasde mij daarom, in het hoofdstukje "De oorsprong van het leven" te lezen, dat Ameri-

kaanse onderzoekers in de jaren vijftig, door gasmengsels o.a. aan elektrische ontladingen bloot te stellen, complexe organische verbindingen verkregen die als "voorstadia van leven" kunnen worden opgevat. Jammer dat de inmiddels klassiek geworden, soortgelijke experimenten van de Rus Oparin, die decennia eerder verricht werden, hier zelfs niet genoemd zijn. Maar laat ik mijn kritiek niet teveel op de schrijver richten. Over hem veel goeds!

Substantiële kritiek is te leveren op de vertaling en verzorging van de Nederlandse tekst. Op een aantal plaatsen geeft de vertaler er blijk van het onderhavige vakgebied onvoldoende te kennen, waardoor hij niet begrepen heeft wat er in de oorspronkelijke tekst bedoeld is. Om een voorbeeld te geven: bij het onderwerp "De oorsprong van kiespijn" wordt o.a. gesproken over regeneratie van tandweefsel. Het betoog wordt onbegrijpelijk op het moment dat "ziektekiemen" op de propen komen. Na enige verbazing besef ik, dat er "tandkiemen" had moeten staan. Wanneer ik vervolgens lees "De processen die met tanden en kiezen te maken hebben en waarvan vroeger weinig is begrepen...." wordt de situatie lachwekkend.

Het is de vraag of men hier de vertaler de verwijten voor de voeten moet gooien. Liever richt ik die aan het adres van de deskundigen die de tekst (naar ik hoop) nog eens hebben doorgenomen. Dat de moeilijkheden echter niet alleen op geologisch terrein lagen, wordt duidelijk, wanneer men "curator" onvertaald ziet (dit woord heeft in het Nederlands een andere betekenis en moet dus met conservator vertaald worden), konsekwent over creatianisten i.p.v. creationisten leest, op dezelfde pagina over het Trias en de Trias hoort.

In deze trant zijn er tientallen voorbeelden te noemen, die er toch wel op wijzen dat men niet teveel zorg aan de vertaling heeft besteed.

Jammer, dat het plezier dat men aan dit op zich uitstekende boek kan beleven, door dit soort slordigheden enigszins wordt vergald. Uitgever let op Uw saeck!

Niettemin blijft mijn oordeel positief. Ik ken weinig uitgaven over dit onderwerp die op een zo boeiende wijze zoveel informatie verschaffen.

A.W.F. Meijer

De Sint Pietersberg

D.C. van Schaik e.a. Thorn, EF & EF b.v., 1983. 566 blz., afbn., krtn., reg., lit. Prijs: f 97,50 (leden van het Natuurhist. Gen. kunnen dit boek bij het Natuurhist. Museum Maastricht aanschaffen voor f 79,50)

De heruitgave van het boek "De Sint Pietersberg" van ir. D.C. van Schaik is in ons Maandblad al uitgebreid aan de orde geweest. (jrg. 72, nr. 12). Het betreft een heruitgave van de originele versie uit 1938 aangevuld met recentere artikelen. De laatste behandelen onderwerpen, die in de eerste uitgave niet aan bod kwamen, zoals bijvoorbeeld de wijnbouw op de Sint Pietersberg, of geven de huidige stand van zaken weer. Dat in de afgelopen 45 jaar het een en ander op de Sint Pietersberg veranderd is, is voor iedereen duidelijk. Met name het Nederlandse gedeelte heeft wat betreft de cultuur- en natuurhistorische waarden sterk geleden. Om die reden wordt in sommige aanvullende artikelen nu juist de nadruk gelegd op het Belgische deel van de berg. Dit wil uiteraard niet zeggen, dat er op het Nederlandse